

Klimaat

Het verhaal gaat dat Descartes toen hij rond 1619 in het leger diende zich toch maar lag te vervelen in de loopgraven en daar na een drielat visioenen besloot zich aan de filosofie te wijden. Maar hoe doe je dat dan dacht hij. Waar te beginnen? Misschien vanwege het oorlogsgeweld, maar hij kwam tot de conclusie dat als hij zelf een eigen beginpunt voor het filosofisch denken wilde vinden, hij al wat er vóór hem gedacht was of beter nog alles wat er was, moest wegdenken. Of anders gezegd: hij moest overal aan twijfelen: 'dubito, 'ik twijfel'. Maar als je overal aan twijfelt, als je alles afbreekt, dan is er één ding waar je niet aan kunt twijfelen, namelijk aan dat twijfelen zelf. En dan moet er dus ook een subject zijn dat twijfelt: 'dubito, ergo sum'. En een twijfelend subject is een denkend subject: 'cogito, ergo sum'.

En zo is er in de ogen van Descartes een wereld (substantie) van het denken en een wereld van het zijn.

Maar laten we nu eens héél eerlijk zijn: daar toch is onze (Westerse) ellende begonnen. Daar werd de mens als enig denkend wezen¹ radicaal afgezet tegenover alles wat geen mens is. Een superieuer wezen dat totaal anders is dan de natuur en daar in zijn essentie gewoon geen deel van uitmaakt. Dieren horen bij de natuur, mensen niet. Dieren zijn dom, mensen niet. Mensen zijn Verheven Boven Alles.

Een ander verhaal is dat van de Beagle, waarop Darwin twee eeuwen later (rond 1835) naar de Galapagos eilanden voer. Darwin hield zich minder bezig met de mens en bestudeerde juist de natuur in al haar facetten en details. Hij kwam door studie en onderzoek van dieren en planten tot de inmiddels algemeen bekende evolutietheorie op basis van natuurlijke selectie ('survival of the fittest'): diersoorten ontwikkelen zich en de sterkste mutaties overleven². Een nuchtere constatering, maar tegenovergesteld aan de vele uitleg die aan het Darwinisme wordt gegeven. Het is niet darwiniaans om te zeggen dat de giraf een lange nek heeft, zodat hij beter bij de hoge blaadjes kan komen. Nee, de giraffen met een lange nek bleken te overleven, terwijl de andere helaas afvielen. Het onderscheid is zeker relevant, want van toepassing op de mens: die heeft zijn hersens niet ontwikkeld om te overleven en (voeg ik toe) superieuer aan de wereld te zijn. Nee, die hersens waren –door omstandigheden– het resultaat van mutaties bij apen die dankzij die mutaties en in tegenstelling tot hun soortgenoten overleefden. Het toeval speelt een grote rol.

En wat heeft dat nou met klimaat te maken? Het wordt tijd de gedachte dat de mens en de natuur van elkaar onderscheiden eenheden (substanties) zijn te verlaten. Die gedachte heeft de laatste eeuw te sterk postgevat. De mens is simpelweg onderdeel van de natuur en heeft helemaal geen speciaal plekje daarnaast (Descartes) of daarbinnen (als een aap die het allemaal beter weet).

Het Verlichtingsdenken waarin de Westerse mens dé mens is die dankzij zijn denkvermogen alles kan willen, bereiken en beheersen, maar daarmee ondertussen de aarde stevig heeft vervuild, valt in te ruilen tegen een denken dat de mens als toevallig onderdeel van de natuur ziet. Met enige bescheidenheid kan deze dan proberen de natuur, waarvan hij deel uitmaakt, te helpen bij het oplossen van de door hem veroorzaakte klimaatproblematiek. Zijn eigen gedrag zou daar uitgangspunt bij moeten zijn.

November 2021

¹ Behalve God dan en dat geeft niet, want Diens Denken is voor ons toch volkomen onvatbaar.

² Coronaal maken we het tegenwoordig zelfs van dichtbij mee.